

Schapen en stikstof

Het bekendmaken van de stikstofplannen door het kabinet leidt tot vragen van schapenhouders. Niet alleen van bedrijfsmatige houders, ook van hobbyhouders. De leden van de stamboeken zullen met vragen zitten.

Bedenk: het zijn nog plannen. Definitieve antwoorden zijn pas te geven als duidelijk is wat er precies in wet- en regelgeving wordt vastgelegd. Er moeten nog zaken worden uitgewerkt. Er moet nog politieke besluitvorming plaatsvinden.

Ook de provincies spelen een grote rol. Zij zijn – binnen de landelijke kaders – verantwoordelijk voor de gebiedsgerichte invulling van het stikstofbeleid.

Wat houden de plannen van het kabinet in?

Heel kort: de gevolgen zitten vooral binnen de Natura 2000-zones.

Het kabinet wil werken met zones van ongeveer 500 meter rond de meeste stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en tot 1.000 meter rond een aantal zwaarbelaste gebieden. In deze zones wordt ingezet op een grotere reductie van ammoniak, extensivering, innovatie, verplaatsing of vrijwillige bedrijfsbeëindiging.

Voor schapenhouders kan dat betekenen:

- strengere beoordeling bij uitbreiding of nieuwbouw;
- meer aandacht voor emissies uit (pot)stallen;
- meer administratieve verplichtingen;
- subsidiemogelijkheden voor extensivering of verplaatsing.

Voor de hobbymatige schapenhouderij

Voor mensen die enkele schapen als hobby houden en waarbij geen sprake is van een bedrijfsmatige activiteit, lijken de gevolgen beperkt. Een bestaande stal mag doorgaans blijven worden gebruikt voor het aantal dieren waarvoor die feitelijk al in gebruik was.

Wil iemand echter:

- een nieuwe stal bouwen;
- de stal vergroten;
- het aantal dieren sterk uitbreiden;

dan kán nabij een Natura 2000-gebied een omgevingsvergunning voor een Natura 2000-activiteit nodig zijn (NB: we hebben het hier niet over een bouwvergunning: die zal voor de bouw of uitbreiding van een stal evengoed nodig zijn). Een paar schapen houden is op zich niet vergunningsplichtig. Maar een (significante) uitbreiding van het aantal dieren of een nieuwe stal kan dat wel zijn.

De schapensector in perspectief

Schapenhouderij kenmerkt zich in Nederland door een veelal extensieve bedrijfsvoering. Zowel bij hobbyhouders met enkele schapen als bij professionele begrazingsbedrijven is de stikstofuitstoot per dier relatief beperkt in vergelijking met grotere herkauwers (zie ook hierna). De dieren verblijven een groot deel van het jaar buiten, waarbij de mest verspreid over het terrein wordt afgezet. Hobbyhouders beschikken meestal over een eenvoudige inloopstal, veelal een potstal. Terwijl begrazingsbedrijven hun kuddes doorgaans slechts twee tot drie (winter)maanden in een potstal huisvesten wanneer begrazing van natuurterreinen tijdelijk niet mogelijk is. En nabeweiding bij boeren ook geen optie is.

Hoewel ook een potstal ammoniak uitstoot, wordt een deel van de stikstof vastgelegd in de vaste stalmest.

Een potstal heeft ook voordelen:

- stro bindt urine, waardoor niet alle stikstof direct als ammoniak vervluchtigt;
- een deel van de stikstof blijft in de vaste mest opgeslagen en komt later als organische mest beschikbaar.

Tegelijkertijd ontstaat er natuurlijk wel ammoniak, zeker als de pot warm en vochtig wordt. Een potstal is dus geen emissievrije stal, maar ook niet vergelijkbaar met een traditionele drijfmeststal.

De totale milieubelasting van de extensieve schapenhouderij wordt daarom niet uitsluitend bepaald door de emissie tijdens de stalperiode, maar door het gehele systeem van grondgebonden, extensieve begrazing.

Per dier is een schaap een relatief lage uitstoter

Een schaap eet veel minder dan bijvoorbeeld een melkkoe en scheidt daardoor ook veel minder stikstof uit.

Kijkend naar bijvoorbeeld begrazingsbedrijven: zij

- gebruiken veelal weinig of geen kunstmest;
- gebruiken minder krachtvoer dan bijv. een melkveehouder;
- hebben nauwelijks mestopslag met drijfmest.

Dus ja: ook een schaap stoot stikstof uit. Maar veel minder dan grotere herkauwers.

De schapenhouderij verdient een integrale benadering

Extensieve schaapsbegrazing is veel meer dan een vorm van veehouderij. Het is een bewezen instrument voor natuurbeheer, biodiversiteitsherstel en het behoud van cultuurhistorische landschappen. De milieubelasting van schapen dient daarom te worden beoordeeld binnen de context van het totale begrazingssysteem en de maatschappelijke meerwaarde die dit oplevert.

Schapen hebben een relatief lage stikstofuitscheiding per dier.

Daar staat een aantoonbare ecologische winst tegenover. Begrazing door schapen remt de vergrassing van natuurgebieden, bevordert de verschraving van voedselrijke bodems, creëert ruimte voor kwetsbare plantensoorten en vergroot daarmee de biodiversiteit. Bovendien verspreiden schapen zaden via hun vacht en mest, waardoor de natuurlijke ontwikkeling van vegetaties wordt ondersteund. Door het vervangen of

beperken van machinaal beheer worden daarnaast fossiele brandstoffen bespaard en blijft het karakteristieke landschap behouden.

Voor zeldzame schapenrassen komt daar nog een extra maatschappelijke waarde bij. Door hun inzet blijft ook levend genetisch en cultureel erfgoed behouden voor toekomstige generaties.

Bij de beoordeling van schapenhouderij verdient daarom een integrale benadering de voorkeur, waarin niet alleen de ammoniakemissie wordt beschouwd, maar ook de aantoonbare bijdrage aan natuurbeheer, biodiversiteit, landschapskwaliteit en cultureel erfgoed.

Een andere beleidsparadox: wolven

We kennen allemaal de wanhoop van de schapenhouder: hoe bescherm ik mijn dieren tegen wolvenaanvallen? Wolfwerende afrasteringen zijn niet gegarandeerd wolfproof. Los van alle praktische en financiële uitdagingen rond wolfwerend afrasteren, zal een schapenhouder (die de mogelijkheid heeft) mogelijk kiezen voor ('s nachts) ophokken.

En: steeds vaker kunnen begrazingsbedrijven in de periode dat zij niet op de natuurterreinen terecht kunnen, niet meer terecht bij boeren voor nabeweiding. Dat laatste ligt niet (alleen) aan het feit dat daar niet altijd een wolfwerende afrastering aanwezig is, maar ook aan de mestproblematiek.

Dat is een beleidsparadox: maatregelen die bedoeld zijn om natuur te beschermen, kunnen onbedoeld leiden tot meer stal-emissie door schapenhouders.

Tot slot

We weten nog (lang) niet alles. We weten bijvoorbeeld evenmin wat voor gevolgen de stikstofdiscussie heeft voor houders die grond pachten van bijvoorbeeld natuurorganisaties.

Met deze notitie wil Platform KSG u een korte uitleg geven over de stikstofproblematiek i.r.t. de kleinschalige schapenhouder én hoe KSG op dit moment in deze discussie staat. Wij benadrukken nogmaals dat er nog veel onduidelijkheid is. U kunt dus geen rechten ontlenen aan deze notitie en wij adviseren u om bij concrete individuele vragen van leden over de gevolgen voor een individuele houder deze “slag om de arm” te houden.

Platform KSG • 30 juni 2026 • G.B.